

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון כ"ו

חג הפסח | תשפ"ה

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

יש שיעלו חיוך לנוכח הסיפור הבא, אחרים יישאבו לפלפול ארוך ועמוק בנבכי סוגיות הממונות בשש"ס, אולם כך או כך - המסר העולה ממנו מרגש, מפעים בכל קנה מידה ומלמד אותנו פרק ושניים בגודל מעלת התפילה ועד כמה רב כוחה לפעול בשמי מרום.

הוא לא היה נראה יהודי חרדי. יותר נכון: הוא כלל לא היה נראה יהודי.

הוא היה טיפוס די חריג בנוף, כל כולו זעק 'תיר'. אמריקאי חבוש במשקפי שמש עבים, עטוף חולצה קצרה וחמוש במצלמה כבדה המאיימת לכופף את קומתו במשקלה, כנס לרחבת הכותל המערבי ממנו לא זזה שכינה, תוך שהוא מחקה את אלה שסביבו ומכסה את ראשו בפסית בד שפשרה אינו נהיר לו.

הוא החיש את צעדיו אל הקיר המפורסם של היהודים, קרב אליו ביראת כבוד ופנה לאי-מי באנגלית בבקשה לקבל דף ועט. מצחו התקמט, מבטו הרציץ והוא רכן על סטנדר מזדמן והחל לשרטט במרץ.

את שלמה, בחור ישיבה תושב ארצות הברית אשר גלה למקום תורה ועלה להסתופף בצל ישיבת בריסק המעטירה, זה סקרן במיוחד. תיכף לאחר ששב הגוי לאחוריו ופינה את מקומו לתתפלל הבא, נדחף שלמה ושלף את הפתק מבין חרכי הכותל.

יש להודות, בקשתו של נכרי מעמי הארץ ופנייתו לאלקי השמים - אינה דבר של מה בכך. יש כאן ממד ממשי של סקרנות, ושלמה - נער צעיר בעל מרץ געורים וקורט חטטנות, החליט לבדוק כמה דברים אמורים.

'לכבוד אלקים' פתח הלה בנימה רשמית משהו, בשפה האנגלית כמובן, תוך שהוא עובר שורה כמתבקש במכתבים רשמיים.

'ברגעים אלו מתקיים משחק ספורט בין שתי קבוצות מסוימות' וכאן ציין הבחור את שמות הקבוצות המדוברות, 'אבקש ממך בכל פה - אם תוכל ליידע אותי בתוצאות המשחק, ביד מ עליה לכבוש את הניצחון'. כאן הוסיף הלה שם מלא, בתוספת כתובת המלווה בו הוא מתאכסן בשהותו בארץ.

מגוחך? ילדותי? סביר להניח.

שלמה לא עצר ברוחו. בשמץ חיוך שובב הוא תחב את הפתק לכיסו, ונחפו להתקשר לאביו שבארצות הברית, מבקש ממנו לברר בדחפויות איזו קבוצה ניצחה במשחק הספורט. האב היה מזועזע מהבקשה, אולם מעבר לקו הוא שמע את קולו צופן הסוד והמשועשע גם יחד של בנו יקירו, מה שהבהיר לו כי אין סיבה לדאגה.

כעבור דקות ספורות חייג האב לבנו ויידע בתוצאות המשחק המדובר, ואילו שלמה הועיד את פעמיו לאותו מלון, מתייצב מול דלת החדר המבוקש ונוקש עליה קלות.

המשך בעמוד הבא

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצִאתִי אֶת הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת כַּפֵּי אֶל הַקְּלוֹת יַחְדָּלְוּ וְהִבְרָד לֹא יִהְיֶה עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַה' הָאָרֶץ" (שמות ט, כט).

והנה במכת ברד הודיע לו משה רבינו עליו השלום: 'למען תדע כי לה' הארץ', רצה לומר שהודיע לו עוד מדינתו אחת, שלא כדעת הפילוסופים שדעתם חס ושלום שהשם יתברך אין משגיח בעולם התחתון כי הוא רם ומתנשא, ומשה רבינו הודיע לו שאינו כן, אבל האמת שהשם יתברך משגיח בכל הנבראים שבעולם, ומחיה אותם בכל רגע מאין ליש, והשגחתו בכל הנמצאים בעולם, שאפילו בשעה שהנכרי מתפלל אליו יתברך השם יתברך שומע תפילתו ועוזר לו (קדושת לוי).

"וַיְהִי כִּל נֶפֶשׁ יִצְאִי יָרֵךְ יַעֲקֹב שְׁבָעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם" (שמות א, ה).

ועוד בחינה אחת שהיה לישראל במצרים, שהיה בחינת אהבה ואחוה ביניהם, ולא פסקה ישיבה מאבותינו במצרים

צהר לתיבה

הארית מושגים ומתוירים בתפילה

לחלום רע, כפי העולה מדברי חכמינו ז"ל, ישנה משמעות ותוקף ממשיים ויש צורך להיטיב בדרכים שונות אותן מציעים חז"ל, ביניהם נוסח הטבת חלום הנאמר בפני שלשה אנשים; תענית חלום; וכך גם תפילה ייחודית הנאמרת על ידי החולם במהלך תפילת שחרית: **תפילת הטבת חלום.**

תפילה זו הוזכרה בתלמוד הבבלי (ברכות נה, ב) וכך גם בתלמוד הירושלמי (ברכות פ"ה ה"א), אולם הבדלים מהותיים קיימים בין הנוסחים השונים המובאים בהם, כמו גם בנוגע לזמן אמירת תפילה זו. למעשה, אפשר להתייחס לכך כהבדל בין נוסח בבל לנוסח ארץ ישראל, כפי שנסקור במאמר הבא.

נוסח בבל

גש מיוחד ניתן בנוסח הבבלי למיקום תפילת הטבת החלום בסדר התפילה הרגיל, והוא - בשעה שפורסים הכהנים את ידיהם לברכת כהנים, או אז יש לאדם החולם לומר את הנוסח הבא המובא כלשונו בגמרא:

"רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי שֶׁלָךְ וְחִלּוּמֹתַי שֶׁלָךְ. חִלּוֹם חִלְמָתִי וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, בֵּין שֶׁחִלְמָתִי אֲנִי לְעַצְמִי וּבֵין שֶׁחִלְמוֹ לִי חֲבֵרִי וּבֵין שֶׁחִלְמָתִי עַל אַחֵרִים, אִם טוֹבִים הֵם - חֲזַקְסִי וְאִם רָעִים חֲזַקְסִי וְשֶׁלּוֹמוֹתַי שֶׁל יוֹסֵף, וְאִם צָרִיכִים רְפוּאָה - רְפוּאָה כְּמִי מְרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנֵנוּ, וְכַמְרִים מְצַרְעָתָהּ, וְכַחֲזַקְתָּהּ מִחֲלֹו, וְכִמִּי יִרְחֹו עַל יְדֵי אֱלִישֶׁע, וְכִשֶׁם שֶׁהִפְכָתְךָ קָלַלְתָּ בְּלַעַם הַרְשָׁע לְבָרְכָה - כֵּן הִפַּךְ כֵּל חִלּוּמֹתַי עָלַי לְטוֹבָה".

תפילה זו, מובא בגמרא - יש לסיים לאומרה עם סיום ברכת הכהנים, כדי שתחול עניית 'אמן' של הציבור גם על תפילתו.

הגמרא מסיימת בכך שאם לא היה ביד האדם די זמן כדי לומר את כל התפילה, עליו לומר נוסח: "אֲדִיר בְּמִרוֹם שׁוֹכֵן בְּגִבְעוֹתָהּ". אכן, לגבי נוסח זה משמע מגרסת הרי"ף והרא"ש שאין קשר בינו לבין העדר האפשרות לומר את הנוסח במלואו, אלא הם גורסים רק שיש לומר כן לאחר שמחזירים הכהנים פניהם למזרח.

נוסח ארץ ישראל

נוסח זה כללי יותר, ואינו מזכיר במפורש את העובדה שהמתפלל עצמו חלם חלום רע.

"יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹקֵי וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתַי, שִׁיְהוּ כֵּל חִלּוּמֹתַי שֶׁחִלְמָתִי, בֵּין בְּלִילָה הַזֶּה בֵּין בְּשָׂאֵר הַלַּיְלוֹת בֵּין שֶׁחִלְמָתִי אֲנִי וּבֵין שֶׁחִלְמוֹ לִי אַחֵרִים, אִם טוֹבִים הֵם יִתְקַיְמוּ עָלַי לְשִׁשׁוֹן וְלִשְׁמִיחָה לְבָרְכָה וְלַחֲיִים, וְאִם לְדַבָּר אַחֵר - כִּשֶׁם שֶׁהִפְכָתְךָ אֶת מִי הַמְרָה לְמִתְקָה וְכִי יִרְחֹו עַל יְדֵי אֱלִישֶׁע לְמִתְקָה וְאֶת קָלַלְתָּ בֵּן עֵזֶר לְבָרְכָה, כֵּן תִּהְיֶה אֶת כֵּל חִלּוּמֹתַי הַקְּשִׁי וְנִמָּה שֶׁחִלְמוֹ לִי אַחֵרִים לְטוֹבָה לְבָרְכָה וְלְרְפוּאָה וְלַחֲיִים לְשִׁמְחָה וְלִשְׁשׁוֹן וְלִשְׁלוֹם".

לסיום מוסיף הירושלמי שלשה פסוקים בהם יש לחתום את התפילה: "הִפְכָתְךָ מִסְפְּדֵי לְמַחֲלוֹ לִי וְגו'" (תהלים ל, ב); "וְלֹא אֲבָה ה' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמְעַת אֵל בְּלַעַם וְגו'" (דברים כג, ו); "אִזּוֹ תִשְׁמַחַת בְּתוֹלָה בְּמַחֲלוֹ וְגו'" (ירמיהו לא, ב).

הבדל משמעותי נוסף בין נוסח התלמוד הירושלמי לזה שבתלמוד הבבלי, מתבטא בכך שבעוד בתלמוד הבבלי מובא המקום הראוי לומר תפילה זו - בעת ברכת כהנים, הרי שבתלמוד הירושלמי כלל לא מופיע זמן לאמירת נוסח זה.

מעניין לציין כי בסידורים שנמצאו בגניזת קהיר, הובא כי יש לומר תפילה זו לאחר ברכת השחר, או בסיום פסוקי דזמרה.

אמירתה ברגלים

התייחסות בפני עצמה ישנה בפוסקים לענין אמירת התפילה בחוץ לארץ, בהם נהוג במרבית הקהילות שאין הכהנים נושאים כפיהם בכל יום, כי אם בשלושת הרגלים.

במקומות אלה - כותב הרמ"א (או"ח קל, א), יש לומר בימות השנה הרגילים תפילה זו במקביל לאמירת ברכת 'שים שלום' על ידי שליח הציבור. מאידך, ברגלים בהם כן נושאים הכהנים כפיהם, כותב הרמ"א (או"ח קכח, כה) כי יש לאומרה שלש פעמים - במקביל לסיום כל פסוק בברכת הכהנים.

המשנה ברורה (קל ס"א א) מציין כי במקומו נהגו הכל לומר תפילה זו ברגלים, שהרי לא מסתבר שלא חלם האדם חלום רע כלשהו בתקופה זו שבין הרגל הקודם לזה הנוכחי. אולם הוא מבהיר כי אין לאומרה ביום טוב שחל בשבת, למעט במקרה בו חלם את החלום בלילה שלפניו.

שח הרה"ק ר' יששכר דוב מבעלזא:

באחת השנים, בתום סדר חוצב להבות ובוקע רקיעים אותו ערך הרה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב בעל 'בני יששכר', יצא הרבי לסיבוב ברחובות העיר והאזין לסדר אותו ערכו פשוטי עם, תוך שהוא מטה אוזן קשבת לעיוותים וסילופים קשים בנוסח ההגדה - פרי בורותם של המון העם, ומאזין לדילוגו עלי אהבה כפי שעלה מעבר לחלונותיהם.

- 'אָהָד' נשמעה הקריאה הנלהבת מאחד הבתים, נמשכת בערגה כבקריאת שמע, ותיכף לאחריה ההמשך: 'תָּחֵם'.

הגבאי הרים גבה ושמץ חיך הפציע על שפתיו, אולם הרבי עצר על עומדו באחת, מקשיב בכובד ראש ומתרגש עד לאחת.

- 'אָהָד' המשיך הלה בלהט ואף עתה משך את התיבה ביותר, משל היה הוא בעיצומו של קריאת הפסוק הראשון בקריאת שמע, ושוב המשיך כמקדם: 'תָּשֶׁע'. לאחר מכן המשיכה זעקת 'אָהָד' אצל הבן התם וגם אצל זה שאינו יודע לשאול, ובעוד שהחיוך על פני הגבאי מתרחב והולך - הרבי מצדו עודנו נרגש, מתלהב, דבוק לחלון הבית ואינו מסוגל לנטוש את המקום.

משהו בתמימות הטהורה הזו הגיע את אמות הספים בלבו של הרבי, עיניו הצופיות ראו את שעניו בשר ודם מן השורה לא יכולות היו לחזות וחושיו הרוחניים המחודדים אותה לו כי יש דברים בגו.

'מאובנת הבנים' הפטיר הרבי כעבור זמן-מה, 'עשה אותו יהודי קריאת שמע'.

'קודם לכן נאמר בהגדה: 'הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שְׁחָרִית' המשיך הרבי וביאר בדרך צחות, 'והנה - 'שְׁחָרִית' ראשי תיבות חכם; רשע, תם; שאינו יודע'.

כסופר הדבר לפני הרה"ק ר' יהושע מבעלזא - כך העיד לימים בנו הרה"ק ר' יששכר דוב, ניכר היה כי הוא נרעש מהדברים וכי הינם עמוקים לאין שיעור, עד שהשתנו פניו לכמה גווניו, ובסוד קדושים מי יעמוד.

בקריאת שמע ישנם סודות נעלמים ועניינים טמירים אשר אין לנו כל השגה בהם, אולם לעתים דווקא הכוונה הפשוטה ביותר, הבסיסית, הצעקה הנובעת מלב יוקד של יהודי היודע שבוועקה זו הוא מקיים את מצות בוראו, היא המשוכחת והנעלמת מכל.

מעבר לעולם הפנימי והאינסופי הטמון בתיבות הקדושות, לפני ואחרי הכוונות המרוממות אותן זוכים יודעי ח"י לכוון ועוד טרם נעפיל לדרגות מעט יותר געלות, ראשית נזכור את העיקר והיסוד, הנקודה הפנימית של קריאת שמע.

שעבוד מצרים והציאה ממנו, אותה אנו מזכירים מדי יום בקריאת שמע, מהווים עבורנו כמו תזכורת קבועה לכך שאיננו כאן על תקן ריק וחסר תוחלת. אנו לא כאן כדי להעביר את ימינו מתוך ניסיון להשיג את הבלי העולם הזה והנאותיו החומריות.

אנחנו כאן כדי להודיע קבל עם ועולם במחשבה, דיבור ומעשה, כי ה' אחד ואין עוד מלבדו. כל התהליך הנפלא של היות ישראל לעם סגולה לאחר השעבוד הנורא במצרים וכור ההיתוך בגלות איומה זו, מטרות אחת ויחידה, והיא - לחדד בקרבנו את ההכרה: ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אָהָד!

מסופר על הרה"ק ר' צבי הירש מזידיטשוב, אשר נקלע לצורך רפואי לעיר לבוב, ובשהותו במקום זהה לביקור מלכים - מאן מלכי רבנו, הלא הוא הרה"ק השרף ר' אורי מסטרליסק.

כה רווה נחת הרבי מן הביקור הלא-צפוי, עד שניאות הככרת הטוב לגלות את אוננו של אורחו הדגול בכוונות טמירות בקריאת שמע, אשר לא נמצא כמותן אף בכוונות האר"י.

לאחר ששיתף הרבי מזידיטשוב באוצר הרוחני שבצקלוננו, פנה אל הרבי מסטרליסק והפציר בו כי אף הוא יגלה את אוננו - באילו כוונות קורא הוא בעצמו את קריאת שמע ומה יוכל ללמדנו בנוגע לכך.

השיב השרף בזה הלשון: 'איך ווייס נישט מעהר, נאר איך היל מיך איין אין אין סוף און שריי 'שמע ישראל' [איני יודע יותר כוונות, אך אני זועק בכל כוחי קריאת שמע]!'

באומרו כך, הדגים השרף מסטרליסק כיצד הוא קורא קריאת שמע בזעקות ובקול גדול, עד שנודעוץ החדר בו ישבו ואף נשרו פיסות טיח מן התקרה.

'דאס - קענען מיר שוין נישט [לעשות כך - אינני יודע]! הגיב הרה"ק מזידיטשוב בהתפעלות.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

המשך מעמוד קודם

'יס? בירר הגוי במבט תוהה.

'אני שליח של אלקים' שלמה דיבר בבטחון מוצק, 'ביקשת לברר איזו קבוצה זכתה במשחק, והנני כאן בשמו כדי להשיב על שאלתך'...

הלה היה המום, אולם עד מהרה הוא התעשת. בנימה של התרגשות הוא פנה לשלמה והודה לו מקרב לב, ולא נחה רוחו בו עד ששלף את ארנקו והעניק לו שיק על סך 2,000 דולר טבין ותקילין. בירור הלכתי אצל הגאון ר' יהודה אריה דינר שליט"א העלה כי אין בדבר משום רמיה והונאת הגוי, וכי הבחור זכאי ליהנות מהכסף שניתן לו.

כששמע על כך הגאון ר' משולם דוד סולובייצ'יק ראש ישיבת בריסק זצ"ל, התרגש והתלהט כולו, תוך שהוא מעלה על נס את העובדה שלמעשה - נענתה תפילתו המוזרה של הגוי ומהר מכפי שחשב.

כשנצטווה משה רבנו להתייצב לפני פרעה ולהתרות בו כי ישלח את בני ישראל מארצו, העלה משה את הטיעון הבא (שמות ה, ל): "הֲיֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם וְאִיִּי יִשְׁמַע אֵלַי פְּרָעֵה".

טיעון זה, כשלעצמו, נכון בהחלט. כמובן שבמקרה המדובר היתה זו שליחות מאת הקב"ה, אולם באופן כללי אכן מתבקש כי בקשה הנאמרת באופן עילג - תתקבל בלעג ובזו וגרוע מכך על ידי בני אנוש אליהן מופנית הבקשה.

אולם ככל שמדובר בבורא העולם, אבינו שבשמים המיחל ומשתוקק לתפילותינו, אין דבר כזה 'עֶרְל שְׁפָתַיִם'. אין בקשה עילגת או מוזרה, אין פנייה לא-לגיטימית ואין כלל צורך לומר שאף בקשה שבעולם לא תיתקל חלילה בבזו בשמים.

אולם יחד עם זאת חובה לשים לב לנקודה אחת יסודית.

נכון שהקב"ה קשוב לתפילת כל פה, אמת שכל יצור נברא יכול לזכות לקרבת אלקים ולהתייחד עם קונו בתחינה, אולם כל זאת כשהוא אכן פונה אליו יתברך. או אז מתקבלת תפילתו באהבה, לרצון ולרחמים.

אולם אם ישליך האדם את ידו על עסקן פלוני או רופא אלמוני, גורם אנושי כלשהו המסוגל - לדעתו האייוולת, להושיע אותו, אזי הוא למעשה פונה לאותו אדם ולא לקב"ה. ואצל אדם מן השורה - מסתבר, לא כל בקשה מתקבלת כהוגן. יש בקשות הנתקלות בלעג מר.

"קָרוֹב ה' לְכָל קְרָאֵיו" מבהיר דוד המלך בזמירותיו (תהלים קמה, יח), אולם יחד עם זאת הוא מדגיש: "לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאֵמֶת".

קרבת אלוקים
לאורם של גדולי הדורות

'אתה מתמין לי? פנה הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א לאדם המעונב שחיכה בסבלנות ועיניו נשואות אליו, בעודו יוצא משיעורו המיוחד לרופאים - שיעור קבוע המשלב את חוקי תורתנו הקדושה לצד אקטואליה הלכתית בנבכי עולם הרפואה.

האיש הניד בראשו לחיוב, והרב הזמין אותו בחום לשטוח את אשר בפיו.

כאן שלף האיש מחיקו סידור פשוט, מהסוג המשמש תינוקות של בית רבן, ובהתרגשות בלתי מוסתרת שיתף בסיפור הבלתי יאומן שאירע לו.

מסתבר כי הלה, רופא בכיר אשר זכה לנהל את חייו על ברכי האמונה ולהשתית את ביתו על יסודות הקדושה, התברך במתנות רבות משמים? יש לו קריירה מוצלחת ופורה ולא מעט הון, כשכד בכד הוא מקדיש זמן רב לבניית קומתו הרוחנית וקובע עתים לתורה, תוך שהוא מקפיד על קלה כבחמורה.

דא עקא, במשך שנים ארוכות ציפה הלה להיפקד בדבר ישועה ורחמים ולראות זרע ברך ה', אלא שמשמים עדיין לא ניתן האות. הוא ניסה סגולות לרוב, פקד את קברי הצדיקים בארץ ומחוצה לה ואף במישור הגשמי השקיע רבות - כשהוא מנסה טיפולים שונים ופונה למומחים הגדולים ביותר בתחום.

אך לשווא. ביתו הגדול נותר שמים, הקירות זעקו את החסר והוא ורעייתו שקעו זה מכבר בדכדוך אפרורי, מעין השלמה עם המצב. הם כבר אמרו נואש, מותירים את החשק העז לבלגן לידותי ולמשחקים מפוזרים בכל פינה בבית - אי שם בעולם של משאלות שלא התגשמו וככל הנראה לעולם לא יתגשמו.

בשלב מסוים באו בני הזוג להחלטה גורלית וכבדת משקל. הם הגיעו למסקנה כי ככל הנראה נגזר עליהם שלא להותיר אחריהם 'קדיש' ל"ע, ומתוך כאב עצום הם החליטו כי לא נותר מפלט אלא למצוא נחמה באימוץ ילד.

בתום מסע בירוקרטי ארוך ומתיש אחזו בני הזוג בזרועותיהם עולל זעיר ומתוק מדבש, כזה שסיבות ונסיבות שונות הביאו את הוריו להותירו לרחמי הבריות, והם ידעו - הם הולכים להשקיע בו את אהבתם העזה בדיק כפי שהיו משקיעים בילד משלהם!

הילד גדל, טופח ביד אוהבת וקיבל מעטפת איתנה ומושקעת וחינוך שורשי בדרך ישראל סבא, והנה הגיע היום המרגש בו זכה הילד לחבוק בידיו את הסידור - אותו קיבל בטקס חגיגי מהמלמד בתלמוד תורה.

אם כי יש בנותן טעם להתרגש מכך, אולם התרגשותו של הילד לאחר מסיבת-הסידור עלתה עד גדותיה וגאתה באופן חריג, מה שעורר את תהיית האב, אשר פנה לילדו הרך ובייר מה גורם לו להתרגש עד כדי כך.

'מה השאלה?' הילד לא הבין, 'הרי עכשיו אוכל סוף סוף להתפלל לה' שייתן לי אה קטן!' לבו של האב נצבט בקרבו. הפעוט הנרגש שמולו טרם ידע, בגילו הקטן, כי למעשה הוא אינו בנו הביולוגי וכי לאמיתו של דבר - בדרך הטבע אין כל סיכוי שיוולד לו אי פעם אח.

'חלפו עשרה חודשים מאותה מסיבת-סידור' קולו של הפרופסור רעד בהתרגשות, 'והנה נענתה תפילתו התמה של הילד. הנה כעת אני מציג לרב את הסידור המדובר, יחד עם הטובה והמשמחת שבבשורות. נפקדנו ב"ה בזרע של קיימא, ילד בריא ומתוק משלנו!'

"וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וּשְׁחִטוּ הַפֶּסֶחַ" (שמות יב, כא).

שלשה דברים נדרש הצדיק לעשות קודם עמידתו בתפילה.

הראשון הינו התבוננות עד מקום שידו מגעת בגודל רוממות הבורא יתברך, וזהו הגורם לירידת השפע מהעולמות העליונים בעת התפילה. בנוסף, נדרש הצדיק להכין את עצמו לא רק לקבלת השפע היורד בתפילה, כי אם להוות כלי להשפעת כל הטוב והפרנסה לעמך ישראל. הדבר השלישי הוא להתכונן לקיים את המצוה בשלימות, בכונה גדולה, בשמחה רבה ובתמימות.

על פי זה מבאר הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק את הפסוק ככתורו ופרחו. 'מִשְׁכּוֹ', היינו שקודם המצוה תמשכו את נשמתכם למעלה, להתעמק בנעשה בעולמות העליונים ולהתבונן ברוממות הבורא יתברך. ועל ידי זה 'וַיִּקְחוּ לָכֶם', היינו שתזכו לקחת ולמשוך מלמעלה את כל ההשפעות הטובות.

'צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם', מורה על שפע הפרנסה והכלכלה שביד הצדיק להשפיע בתפילתו על כלל ישראל, לכל גוייה וגוייה די מחסורה. ואילו 'וּשְׁחִטוּ הַפֶּסֶחַ' זהו עצם קיום המצוה בשלימות כדבעי.

לשכנו תדרשו

עולמו, דרישה וחקירה בנושא התפילה

הלכות תפילה, ברובן, נוגעות למהלך התפילה על חלקיה השונים. במקביל, קיימות הלכות השייכות להשכמת האדם בבוקר ואשר קודמות בזמן לתפילה עצמה, וברובן מדובר בברכות ופעולות שונות שעל האדם לברך או לבצע החל בקומו בבוקר - עד התפילה ועד בכלל.

נוסף על הלכות אלה, מצאנו בחז"ל אזהרה חמורה - שלא להקדים ולברך את חברו לשלום קודם שיתפלל. במקור איסור זה וטעמו, כמו גם גדרו וההיבטים השונים שבו, נעסוק במאמר הבא.

חומר וטעם האיסור

את אזהרת הנביא (ישעיהו ב, כב): "חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בָאָפוֹ כִּי בְמֶה נִחְשָׁב הוּא" דרשו חז"ל (ברכות יד, א) בשתי פנים, ושתייהן בענין חומרת האיסור ליתן לחברו שלום קודם התפילה.

האמורא רב דורש את התיבה 'בְּמֶה' בניקוד שונה: "אל תקרי בְּמֶה אלא בְּמֶה", ועל פי זה מסיק: "כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל, כאילו עשה במה", היינו - כביכול סגד לחברו חלילה ועשהו מזבח.

לעומתו האמורא שמואל דורש את הפסוק בניקודו המקורי, וזו לשונו: "במה חשבתו לזה ולא לאלוקי", היינו - תוכחה מגולה ותמיהה חמורה על מעשיו של האדם אשר הקדים שלום לחברו, ובכך הראה כי כביכול הינו מחשיב ח"ו את חברו יותר מאשר הוא מחשיב את הקב"ה.

סיבת האיסור נעוצה בכך שבשעת התפילה מוטל על האדם לעסוק בכבוד קונו, וכל עיסוק אחר אכזרם להיחדות מפני מטרה קדושה זו. על אחת כמה וכמה כשהפעולה מהווה נתינת כבוד לו לבשר ודם, הדבר מהווה פגיעה בכבוד שמים.

גדרי האיסור

הגמרא (שם) עומדת על סתירה לכאורה בין מאמר זה לבין דברי המשנה (שם יג, א) המתירה להפסיק באמצע ברכות קריאת שמע [בתנאים מסוימים] לצורך שאילת שלום. על כן מסיקה הגמרא כי אין האיסור שייך אלא כשמשיכים לפתחו של חברו והולך במיוחד כדי להקדים לו שלום, אולם במידה ופגש את חברו באקראי בדרכו לתפילה - מותר הדבר.

קולא נוספת הביא הבית יוסף (או"ח פט בשם רבנו ירוחם), לפיה אין האיסור מתייחס אלא לשאילת שלום אליה מתלווה מחווה של כריעה, והיא הממעיטה בכבוד שמים. אולם אמירת שלום ללא כריעה איננה אסורה. לדעה זו, אף במידה וכורע - כל עוד אינו משכים לפתחו מותר הדבר.

אכן יש החולקים על כך (ארחות חיים, הובא בב"ש שם) וסבורים כי הכריעה כשלעצמה אסורה בכל אופן, ואף אם לא הקדים לפתחו אלא מצאו באקראי.

הרחבת האיסור

כתבו חלק מרבותינו הגאונים (עיי' אוצר הגאונים

מילתא חדת"א

פניני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

האבות הכינוי את הדרך

פְּהִיּוּם הָיָה, כְּאֲשֶׁר מְעַרְכֵת הַתְּפִלוֹת סְדוּרָה וְעוֹרְכָה בְּכָל מְתַקְנֵת הָאָבוֹת הַקְּדוּשִׁים, אִין לֹ לַיהוּדֵי אֱלָא לְשֵׁאת בְּקִשָּׁה קְטַנָּה, 'ה' שְׁפָתַי תִּפְתָּח וְפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ' (תהלים נא, ז). וראה ברכות דף ד: - שִׁפְתָּחוּ שְׁפָתַי וַיְבֹא וַיִּגִּיד תְּהִלַּת ה' דָּרָךְ אוֹתָם הַשְּׂעִרִים שֶׁהָאָבוֹת הַקְּדוּשִׁים פְּתַחוּם, וּבְדָרְכָם אוֹתָהּ הוֹרִישִׁי לָנוּ. בְּהַ יִצְעַד, וְהָנָה מִתְּךָ הוּא מִחְבֵּר לְתַפְלַת הָאָבוֹת הַנִּשְׁגָּבָה עַל שְׁלַל מַעְלוֹתֶיהָ בְּקִדְשׁ.

לִּילָא הַנִּיחִיו לָנוּ הָאָבוֹת הַקְּדוּשִׁים אֶת הַיְסוּדוֹת וְאֲבֵי הַפְּנָה, לֹא הָיָה בִּיכְלִתְנוּ לְהַגִּיעַ לְזִכּוֹת הַכְּפִירָה הַזֹּאת וְלַעֲשׂוֹת נִחַת רוּחַ לְבוֹרָא יִתְבָּרַךְ, וְלֹא זֹ אִף זֹ, מִי יִמַר שֶׁהָיִינוּ זֹכִים שֶׁיִּעֲלוּ תְּפִלוֹתֵינוּ בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָה וְאֶחָד כֶּךָ בְּעוֹלָם הַיְצִירָה וְעוֹלָם הַבְּרִיאָה עַד שֶׁיִּעֲפִילוּ לְעֵלוֹת הַהָרָה לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, אֶד עֵתָהּ שֶׁהַדָּרָךְ בְּנוֹשָׂה לָנוּ מֵהָאָבוֹת הַקְּדוּשִׁים, אִף פְּשׁוּטֵי הָעָם זֹכִים וְכֹן הוּא סֵדֵר הַתְּפִלָּה לְכָל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל: עוֹלָמוֹת הָעֲשִׂיָה, יְצִירָה בְּרִיאָה וְאֲצִילוֹת.

מֵעֵתָהּ, לְאוֹר הַדְּבָרִים הָאֲמִירִים, יוֹבֵן מְדוּעַ לֹא הִסְתַּמְּקוּ הָאָבוֹת בְּקִיּוּם שְׂבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ גִּירָדָא אֱלָא קִיְמוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, כִּי בְּלַעֲדֵיהֶם לֹא הָיִינוּ יְכוֹלִים לְעֵלוֹת בְּהָרָה ה' וְלָקוּם בְּמִקוֹם קְדִשׁוֹ. אֲלֵמָלָא הַדָּרָךְ שֶׁהָיִינוּ עֲבוּרֵינוּ, לֹא הָיָה לְמַעֲשֵׂינוּ קִיּוּם וְעִמְדָה, וּמַפְעֵלְתֶם לְטוֹבָה יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִים וְנֹהֲגִים עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

הליכה בדרך אבות

נִסִּים בְּלִשׁוֹן הַהֶבֶר שֶׁל הַשְּׁפָת אָמַת (תּרס"ד ד"ה במדרש ידוע) שֶׁהָיָה לָנוּ לְמַשִּׁיב נֶפֶשׁ וְלִפְקֵחַ עֵינַיִם לְרֵאוֹת כְּפֹה כְּחוֹת נִשְׁגָּבִים נִמְצְאוּם בְּחוֹכְנוּ מִמֶּשׁ, כְּפִי שֶׁהָאֲרָכְנוּ לְעֵיל, וְזוֹ לִשׁוֹן קְדִשׁוֹ: וְאֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְהִיֹּת בּוֹחֲרִים בְּדָרְכֵי אָבוֹתֵינוּ כְּמוֹ שְׁמִיבְקִשִׁין 'אֱלֹקֵי אֲבֵרָה' אֱלֹקֵי יִצְחָק, פְּרוּשׁ: שֶׁחֲפָצֵינוּ לְקַבֵּל אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ כְּפִי הַכֶּנֶת אָבוֹתֵינוּ. וְאִזּוֹ וְכֹתֶם מִסִּיעַ לָנוּ לְעִבּוּדַת ה' יִתְבָּרַךְ, וְלְהַצִּילֵנוּ בְּגִלוֹת, וְלְזִכּוֹת לְגֵאֲלָה בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

הלל בליל החג

הגמרא במסכת ערכין (י, א) מפרטת את שמונה עשר הימים בהם גומרים את ההלל, והמכנה המשותף לכל אותם ימים, וכך גם לימים בהם אומרים רק חלק מההלל, היא העובדה שהוא נאמר לאחר תפילת שחרית. יוצא מן הכלל ליל יום טוב ראשון של פסח, בו מקובל בקרב עדות רבות בישראל לומר את ההלל השלם, ובברכה.

מקור הדבר בדברי הנביא ישעיהו (ל, כט): "הַשִּׁירִי הָיָה לָכֶם כְּלִיל הַתְּמַדְשׁ חָג", ממנו הסיקו חז"ל כי יש לומר הלל בעת שחיטת, הקרבת ואכילת קרבן הפסח, ועל כן התבטאו חכמים (פסחים צה, ב): "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ואין אומרים הלל?"

עד כדי כך הורגשה התכונה בעת אמירת ההלל, שהתבטא האמורא רב בשם רבי חייה (שם פה, א): "כיוצא פסחא והלילא פקע איגרא [בעת אכילת כזית מקרבן הפסח ואמירת ההלל על ידי חבורות האוכלים - היו גגות הבתים פוקעים מהמיית ההמון הקורא את ההלל]".

לאחר חורבן בית המקדש נקבע כי יש לומר את ההלל בליל החג לזכר אמירתו בזמן שבית המקדש היה קיים, אולם אין הכרח לאומרו דווקא בזמן מסוים. למעשה נקבע כחלק מההגדה של פסח לומר את ההלל בעריכת הסדר, בחלוקה לקטעים לפי סדר הלילה כפי שנתקן על ידי הקדמונים, אולם בחז"ל (ירושלמי שקלים ה, ב) מובאת דעת התנא רבי יוסי שפסק כי האמורא בבית הכנסת יצא ידי חובתו ואין חייב לומר פעם נוספת בעריכת הסדר.

עם זאת, לפי נוסח הספרדים ישנו חיוב גמור לומר הלל בברכה בליל פסח בבית הכנסת לאחר תפילת ערבית, וכך נהגו החסידים בנוסח ספרד וכן מרבית הקהילות אשכנז בארץ ישראל.

ברכות שם אות פג) כי אף אסור לעמוד בדרך כבוד לפני חברו קודם שיתפלל.

כן ישנם הובא בשם הגאונים (שר שלום, הובא באוצר הגאונים שם) כי אין לברך את חברו באף ברכה קודם התפילה, ולא רק ברכת שלום, משום שהברכות שמורות ומיועדות לבורא העולם בעת התפילה ואין לברך אף נברא בשעה זו.

לשון שאילת שלום

לדעת ראשונים מסוימים (תור"י ברכות שם בשם רבני פרובינצא), האיסור להקדים שלום נכון אך ורק לגבי לשון זו: 'שלום', היות ושמו של הקב"ה 'שלום' (ראה שבת י, ב), ובכך יש משום זלזול בכבוד שמים. אכן לומר לחברו 'צפרא דמרי טב' [בוקר טוב למר] מותר [וראה דרכי משה או"ח פט, א] שהביא ראה לדבריהם מהווה"ק בפרשת פקודי קג, א].

אכן יש נקטו כי אף דעה זו - הדבר נכון אך ורק כאשר הוצרך האדם ללכת לצורך ענין כלשהו קודם התפילה, ואגב כך הקדים לחברו וברכו בשפה זו. אולם ללכת במיוחד על מנת להקדים לו שלום, אף בנוסח 'צפרא דמרי טב', אסור בכל אופן.

אך כתב הרה"ק מבוטשאטש בעל 'אשל אברהם' כי בכל מקרה מותר אף להקדים ולברך את חברו בברכת 'צפרא טבא' - ללא תוספת המילה 'דמר'. זאת משום שאפשר לפרש כי כוונתו לברך את עצמו או את כלל ישראל כולו בבוקר טוב, ולא את חברו. הסתפקו האחרונים (פרי מגדים או"ח פט) האם מותר לברך את חברו קודם התפילה בלשון לעז. כך גם כתבו (שם) כי ככל שמברך את חברו בלשון 'הרחום ירחמך' וכדומה, שכולל את הקב"ה בדבריו ולמעשה מברך את חברו בשם הקב"ה, מותר הדבר.

אבינו או רבו

יש מהאחרונים (צ"ח ברכות שם ועוד) שדקדקו בדברי הגמרא, כי האיסור תקף אך ורק לגבי הקדמת שלום לחברו, אולם ככל שמדובר באבינו מותר הדבר, שהרי השו"ע כבוד אביו לכבוד המקום (סנהדרין ג, א), וכן ברבו - שהרי 'מורא רבך כמורא שמים' (פסחים קח, א).

ויש שהוסיפו וכתבו (שבות יעקב ח"ב סי' כב) כי כן הדבר אף כלפי אדם אחר שהוא מחויב בכבודו מסיבה אחרת, כגון עבד לאדונו, לא החמירו [וראה שכתב שם כי 'מורא רבך כמורא שמים' לא נאמר רק לגבי רבו בתורה, אלא אף עבד כלפי אדונו].

אכן אחרונים אחרים חולקים על כך (מגן גיבורים סי' סו ועוד), ופוסקים כי אין הבדל בענין זה בין אביו ורבו לשאר כל אדם. תיריה מנכ נקטו אחרונים מסוימים (באר יעקב או"ח שם) כי יותר יש להחמיר ברבו מאשר באביו, שהרי אצל רבו ניכרת יותר קבלת מרות ברש ודם - משום שחייב לומר לו 'רבי ומורי'. דעה מחמירה אף יותר בענין זה מצאנו בדברי הגאונים (אוצר הגאונים ברכות שם אות פא), לפיה אדרבה חמור הדבר יותר באביו ורבו.

מפאת קוצר המקום, נמשיך בע"ה בשבוע הבא ונרחיב בענין במסגרת מדור זה.

גם כשמתפללים מתוך כוונת הלב להתעוררות הנשמה, ואף כשהאדם המתפלל הינו בר הכי וכדאית תפילתו להתקבל, מן הנכון להתבונן ולהקדיש מחשבה לתוכן התפילה ולוודא שהמטרה אותה אנו חפצים להשיג בתפילה אכן ראויה.

דוגמה מעניינת לכך אנו מוצאים בתפילות של התנא הקדוש רבי מאיר, ואשתו ברוריה, במעשה הבא המובא בגמרא (ברכות י א).

בשכנותו של רבי מאיר התגוררו אי אלו אינשים דלא מעלי, בריונים שעשו ככל העולה על רוחם ומעשיהם היו לזרא בעיני רבי מאיר והפריעו לסדר יומו ועבודתו הנעלית. מה עשה רבי מאיר? התפלל כי אותם רשעים ימותו ויסתלקו מן העולם, ובא לציון גואל. כך לא ייאלץ יותר להאזין ללהגיהם הרדודים ולהיות מוסח מעבודת הקודש שלו בהטרדותיהם התדירות. זאת בהסתמך על לשון הפסוק (תהלים קד, לה): "יָמְמוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ".

אולם ברוריה אשתו, אודותיה ואודות חכמתה הרבה מצאנו רבות בחז"ל, לא הסכימה עם הגישה הזו. היא הפנתה את תשומת לב בעלה הגדול לסוף הפסוק: "וְיָשְׁעִים עוֹד אֵינָם", הנראה ככפל לשון מיותר, וכך גם לעובדה שנאמר 'חַטָּאִים' ולא 'חֹטְאִים'.

בהתאם לכך פירשה ברוריה בעצמה את הפסוק כתפילה לכך שישובו החוטאים מדרכם הרעה, וכתוצאה מכך ייעלמו החטאים בעוד האנשים עצמם נותרים בחיים, וממילא לא יהיו עוד רשעים שהרי ייטיבו דרכם.

רבי מאיר קיבל את דבריה, התפלל כי הללו ישובו בתשובה שלימה ואכן נתקבלה תפילתו והם חזרו למוטב וכמובן שחדלו מלהפריע לו.

לאחר שהפציר פרעה במשה רבנו כי תסור מעליו מכת ברד, נענה משה לכך והשיב לו (שמות ט, כט): "כִּצְאֵי אֶת הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת כְּפֵי אֵל ה'", ופירש רש"י: "אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים".

האיסור להתפלל במקום עבודה זרה בדרך כלל אינו מהווה מגבלה, משום שאין כל סיבה שיתפלל יהודי בכנסייה חלילה. אכן, לגבי מקום אחד מצאנו נידון נרחב באחרונים בנוגע להיתר או האיסור להתפלל בו, והוא - מערת המכפלה.

במערת המכפלה קיים, לדאבון לב, מסגד מוסלמי השוכן בחדר בו ממוקמים קברי יצחק ורבקה. כיום, לאורך ימות השנה פתוח המקום אך ורק לכניסת מוסלמים, אולם בימים נבחרים בשנה נפתח המקום ליהודים. עובדת קיומו של המסגד במקום, מלבד הזעזוע ושאת הנפש שמעורר הדבר בלב כל יהודי, עוררה במהלך הדורות פולמוס נרחב סביב ההיתר להתפלל במקום.

האדמו"ר בעל 'שפע חיים' מקלויזנבורג ז"ע פסק (שו"ת דברי יציב י"ד סי' מ) כי המקום נחשב 'בית עבודה זרה', ולפיכך לא רק שאסור להתפלל בו, אלא אף אסור כלל להיכנס אליו. בדעה זו נקט אף הגאון ר' אליעזר יהודה ולדנברג (שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סי' צא).

אמנם, תלמיד ה'שפע חיים' - הגאון ר' מרדכי שתי א"יזנברגר דן ארוכות בדבריו (קובץ 'אורייתא' יט עמוד שיז), והעלה כי יש לחלק בין אולם יצחק ורבקה האסור אף בכניסה, לבין היכלי אברהם ויעקב המשמשים בתי כנסת קבועים לכל דבר וענין, ולדעתו מותר אף להתפלל בהם.

מאידך, הגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור (שו"ת עין יצחק או"ח סי' יא) צידד כי מותר אף להתפלל באולם יצחק, וכן בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד או"ח סי' לה) תמה הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א מדוע שיהיה אסור הדבר, הלא המוסלמים מאמינים באל-ל אחד ואין דתם בגדר עבודה זרה [אם כי בדבריה העלה צד לאיסור מחמת שכיום המקום נחשב 'בית מינות' משום שהוא מנוהל על ידי הכופרים בתורת משה, אולם הביא מקום להקל משום שבאים להתפלל שם על קברי אבות וניכר הדבר].

יד ושם

פסוקי שמות והטמן בהם

הלל

"הַקְּשִׁיבָה לְקוֹל שְׁוֹעֵי מַלְכֵי וְאַלְקֵי כִּי אֵלֶיךָ אֲתַפְּלֵל" (תהלים ה, א).

יש והאדם מתפלל לבוראו, מפיל תחינתו לפניו אך בד בבד מסתמך על עזרת בשר ודם ומייחל כי גורם אנושי פלוני יעמוד לו בעת צרתו. אולם אין הדבר ראוי כלל ועיקר, משום שבתפילתו יש לאדם להשליך את יהוה על ה' יתברך ולא על אף גורם מלבדו, ורק כך תיענה תפילתו.

בדרך זו מבאר המלבי"ם את לשון הכתוב - האדם מבקש: 'הַקְּשִׁיבָה לְקוֹל שְׁוֹעֵי מַלְכֵי וְאַלְקֵי', וזאת למה? 'כִּי אֵלֶיךָ אֲתַפְּלֵל' ולא לאף אחד זולתך.

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור שזו הדרך

בהקדמה השניה התיקוני הזהר הקדוש (יז, א) מובא כי ישבו התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי ותלמידיו ועסקו בדברים טמירים ונעלמים מכבשונו של עולם, ובפתח דבריהם ניתנה רשות לאלהיו הנביא לפתוח בדברים.

הקטע האמור פותח במילים [בתרגום]: "באותו הזמן שהתחבר החיבור הזה, ניתנה רשות לאלהיו להסכים עמהם בו, ולכל בעלי הישיבה של מעלה ומטה, להיות עמהם בהסכמה ורצון כאחד", ולאחר מכן מובא קטע ארוך העוסק כולו בספירות העליונות, ואשר מתחיל במילים: 'פתח אלהיו ואמר'.

בסידור האר"י (סידור ר' שבתי) הובא כי ראוי לומר קטע זה לפני כל תפילה, וכי אמירתו מסוגלת לפתוח את הלב ליראת ה' ומועילה לכמה עניינים. כך גם כתב החיד"א (מורה באצבע סוף סי' י) כי מקובל מהקדמונים שאמירת קטע זה מסוגלת לקבלת התפילה.

בסידור הרב לבעל התניא הובא לאומרו בכל ערב שבת קודם תפילת מנחה, וזאת בהתבסס על כך שאלהיו הנביא התאמץ ביותר בתפילת המנחה בהר הכרמל (ראה מלכים א פרק יח), ואילו בקרב עדות המזרח רווח המנהג לאומרו מדי יום קודם תפילת המנחה, ובמקומות מסוימים אומרים אותו קודם תפילת שחרית.

הפלא ופלא

שאלות וחידות בבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמזוירי מבית מתיבתא.

אנו מבקשים בחמילת שמונה עשרה: "השיבנו אבינו לתורתך". מהי הסיבה שדווקא בכרחה זו מופיע הביטוי 'אבינו'?

- א) כיון שעל התורה נאמר: "שִׁמְעוּ בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ", ואם כן נכון להתבטא דווקא בענין זה בלשון 'אבינו'.
- ב) היות רחמי האב על בנו מרובים ביותר, וכיון שדברי תורה צריכים חיזוק יתר על שאר הדברים - נזקקים אנו לרחמים יתרים בענין זה.
- ג) משום שחובה על האב ללמד את בנו תורה, ומתוקף טענה זו אנו מפצייים בקב"ה ששייב אותנו - בניו, לתורתו.

בברכת 'אהבת עולם' כי יביא עלינו ה' ברכה ושלום. מה מיוחד באותו 'שלום'?

- א) השלום הוא כלי מחזיק ברכה.
- ב) שלום מלשון שלימות בכל העניינים.
- ג) שישורו שלום בין שני יצרנינו, ואף היצר הרע ייכנע ליצר הטוב.

בפסוקי דזמרא אנו אומרים: "יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם". בנוגע לחיבות 'על משכבותם' - מה מנין הפירושים הבא אינו נכון?

- א) על מיטתם, בהתבודד בלילה בעת שפורשים לשינה.
- ב) בבתי המשכנות שלהם, היינו בתי כנסיות ובתי מדרשות.
- ג) במקום מנוחתם, שהביאנו ה' לארצנו לשבת בה במנוחה.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

